

WYBRANE ZASADY I PROCEDURY NABYWANIA NIERUCHOMOŚCI POD REALIZACJĘ INWESTYCJI DROGOWYCH W NORWEGII

dr inż. Marek Walacik

Katedra Gospodarki Nieruchomościami
i Rozwoju Regionalnego

Wydział Geodezji i Gospodarki
Przestrzennej

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski
w Olsztynie

Niniejszy artykuł ukazuje wybrane zasady i procedury nabywania gruntów pod wybrany rodzaj liniowej inwestycji celu publicznego – inwestycji drogowej, wypracowane i stosowane w Norwegii. Przedstawia reguły m.in. regulujące kwestie proceduralne wywłaszczenia nieruchomości jak również ustalania odszkodowania za pozbawienie nieruchomości.

Problematyka wywłaszczenia / przejmowania nieruchomości pod realizację inwestycji drogowych w Polsce, zwłaszcza po nowelizacji Rozporządzenia w sprawie wyceny i sporządzania operatu szacunkowego, stanowiła przedmiot wielu opracowań realizowanych przez praktyków wyceny nieruchomości jak również pracowników naukowych, w związku z czym głównym celem niniejszego artykułu było ukazanie konkretnych rozwiązań jakie wypracowano za granicą bez odwołań do rozwiązań stosowanych w Polsce.

Podczas opracowania artykułu wykorzystano przede wszystkim informacje uzyskane z analizy zagranicznych przepisów prawa, wiadomości zdobyte podczas stażu naukowego na Norwegian University of Life Science oraz bezpośrednich konsultacji z norweskimi organami administracji publicznej - Statens vegvesen, odpowiedzialnymi za realizację inwestycji budowy dróg publicznych, w tym nabywania praw do nieruchomości przeznaczonych pod drogi. Niezwykle pomocnymi okazały się również wskazówki norweskich ekspertów i pracowników naukowych zajmujących się tym zagadnieniem w szczególności uczestników XVIII Konferencji Towarzystwa Naukowego Nieruchomości pt. „Wybrane zasady przejmowania nieruchomości na cel publiczny oraz ustalania związanego z tym odszkodowania w Polsce”.

Wprowadzenie

Przejmowanie gruntów bez zgody ich właścicieli – wywłaszczenie, jest rozwiązaniem które budzi wszędzie kontrowersje, bez względu na to czy realizacja inwestycji celu publicznego ma miejsce w kraju o gospodarce centralnie planowanej czy dojrzałej gospodarce rynkowej jak chociażby Norwegia. Stanowi ono odejście od ogólnych zasad ochrony prawa własności dlatego też aby mogło właściwie i sprawnie funkcjonować wymaga zestawu przejrzystych i jednoznacznych reguł, odpowiednich procedur i organów, które rzetelnie będą je realizować. Regulacji prawnych legitymujących zastosowanie instytucji wywłaszczenia w Norwegii należy poszukiwać zarówno w międzynarodowych przepisach prawa jak i przepisach o charakterze zasadniczych dla ustroju społeczno-gospodarczego tego kraju.

Do pierwszej grupy regulacji prawnych zaliczyć należy Europejską Konwencję Praw Człowieka oraz Deklarację Istambulską na temat spraw ludzkich. Podczas gdy pierwszy dokument określa zasadę

poszanowania mienia rozumianego przede wszystkim jako prawo własności zakazując zarazem pozbawienia tego mienia bez wystąpienia określonych okoliczności - ważnego interesu społecznego (*EKPC, 1952*) (*Kucharska-Stasiak E., 2008*), drugi dokument w sposób ogólny stanowi o bezpieczeństwie, oraz równym i swobodnym dostępie wszystkich ludzi do przestrzeni niezbędnej dla ich życia (*Steinsholt, 2010*).

Do drugiej grupy przepisów prawa zaliczyć należy przede wszystkim Norweską Konstytucję z 17 maja 1814r., która w paragrafie 105 mówi: „*Jeżeli dobro państwa wymaga oddania ruchomej lub nieruchomej własności do użytku publicznego, wypłaca się pełną rekompensatę ze Skarbu Państwa*”. (*NK, 1814*)

Pojęcie „dobra państwa” w Norwegii interpretowane jest jako interes publiczny, który w kontekście gospodarki nieruchomości oznacza inwestycję celu publicznego. Jak zauważa Steinsholt, w Norwegii sama Ustawa wywłaszczeniowa z 23 września 1959 roku (*Expropriation Act 23rd October 1959*) wymienia 55 różnych celów publicznych, a to nie jedyny przepis odnoszący się do tego rodzaju inwestycji. Podobne zapisy

widnieją w Ustawie o Planowaniu i Budownictwie z 27 czerwca 2008 roku (*The Plan and Building Act 27th June 2008 no 71*) oraz sektorowych regulacjach prawnych dotyczących wodospadów, różnorodności biologicznej (*biodiversity*) czy kolei (*Steinsholt, 2010*). Mnożość inwestycji celu publicznego nie znajduje odzwierciedlenia w liczbie zasad nabywania praw do nieruchomości lub jak zostało to zapisane w norweskiej konstytucji „oddania (...) nieruchomej własności do użytku publicznego”.

Zasady nabywania praw do nieruchomości

Co do zasady pozyskiwanie gruntów pod inwestycje drogowe w Norwegii może odbywać się w dwójnasób. Poprzez nabycie nieruchomości na podstawie umowy cywilnoprawnej lub poprzez wywłaszczenie nieruchomości za odpowiednim odszkodowaniem. Nieruchomość niezbędna pod realizację inwestycji budowy drogi publicznej obejmuje nie tylko powierzchnię gruntu faktycznie zajęta przez budowlę jaką jest jezdnia, ale cały pas drogowy.

Norweskie ustawodawstwo ustanawia rygorystyczny obwarowania stosowania instytucji wywłaszczenia. Warunkami jakie bezwzględnie muszą zostać spełnione są:

- realizacja procedury przez organy administracji publicznej,
- określone przeznaczenie nieruchomości w miejscowym planie,
- przewaga korzyści realizacji przedsięwzięcia nad uciążliwościami / niedogodnościami,
- negocjacje,
- wcześniejsze zawiadomienie,
- decyzja administracyjna i możliwość odwołania,
- ustalenie odszkodowania.

Realizacja procedury przez organy administracji publicznej

Podmiotami upoważnionymi do pozbawienia lub ograniczenia praw do nieruchomości są głównie organy administracji publicznej. Realizacji każdego z wymienionych przez Ustawę wywłaszczeniową celów publicznych przypisany jest konkretny organ odpowiedzialny również za nabywanie gruntów pod inwestycję. W podobny sposób norweska ustawa o planowaniu i budownictwie (*Planning and Building Act*) określa kompetencje urzędu odpowiedzialnego za pozyskiwanie gruntów pod realizację przedsięwzięć opisanych w miejscowych planach nie tylko o zasięgu lokalnym, ale również krajowym. Urząd ten teoretycznie może również zajmować się realizacją inwestycji drogowych, w praktyce jednak rzadko kiedy wykorzystywany jest przez administrację drogową (*Public Road Administration*).

Określone przeznaczenie nieruchomości w miejscowym planie

Nabywanie nieruchomości na mocy Ustawy drogowej (*Road Act*) zgodnie z zasadami w niej zawartymi może odbywać się jedynie w zgodzie z zapisami uchwalonych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, których opracowanie reguluje ustawa o planowaniu i budownictwie.

Przewaga korzyści realizacji przedsięwzięcia nad uciążliwościami / niedogodnościami

Wymogiem ustanowionym zapisami Ustawy o planowaniu i budownictwie jest przewaga korzyści realizacji przedsięwzięcia nad uciążliwościami i niedogodnościami. Weryfikacja spełnienia tego warunku ma miejsce podczas opracowywania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Decydującym w takim przypadku jest interes społeczny. Weryfikacja korzyści nad uciążliwościami na charakter uznaniowy co oznacza że nie może być oceniana przez sąd. Co może natomiast podlegać ocenie sądu to to czy uwzględniono wszystkie niezbędne elementy i czy procedura została realizowana w odpowiedni sposób.

Negocjacje

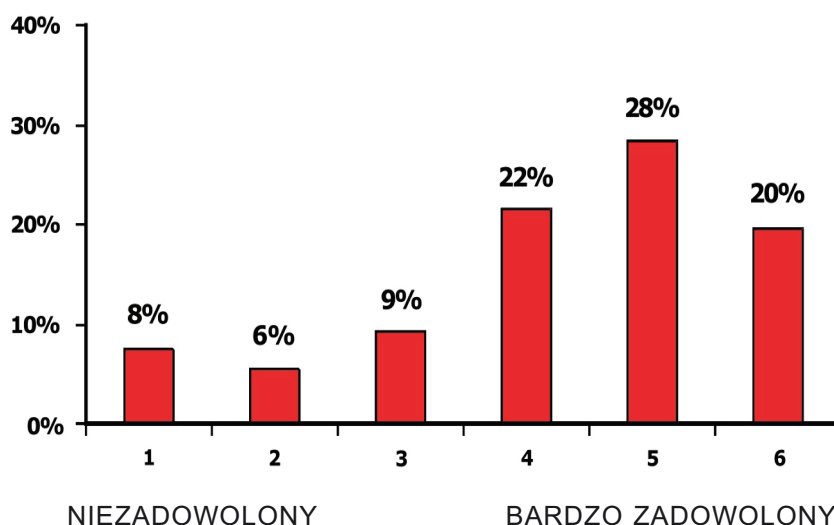
Norweskie prawo stanowi, że rokowania stron dotyczące dobrowolnego zbycia nieruchomości powinny się odbyć przed podjęciem jakichkolwiek decyzji dotyczących wywłaszczenia. W praktyce spełnienie tej powinności nie jest rygorystycznie przestrzegane i często zdarza się, że właściwe negocjacje mają miejsce po wszczęciu procedury wywłaszczeniowej. Ponieważ realizacja procedury wywłaszczeniowej jest kosztowna i czasochłonna celem organów administracji publicznej jest znaczne zmniejszenie częstotliwości jej stosowania. Sposobem na to jest ciągle dążenie do poprawy jakości procesów negocjacyjnych poprzez dostarczanie właścicielom nieruchomości wysokiej jakości informacji na temat:

- planowania przestrzennego,
- zasad wywłaszczenia,
- zasad ustalania odszkodowania.

Wszystkie informacje przekazywane są właścicielom nieruchomości w zrozumiałym sposób co pozwala na zdobycie zaufania właścicieli nieruchomości oraz łatwiejsze osiągnięcie porozumienia. Badania ankietowe zrealizowane w 2010 roku przez Norweski Urząd Drogowy wykazały, duże zadowolenie właścicieli przejmowanych nieruchomości ze zrealizowanej procedury przejmowania gruntów (Rysunek 1).

Rysunek 1

Wyniki badań ankietowych zadowolenia właścicieli wywłaszczanych nieruchomości ze zrealizowanej procedury.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Chosen principles of property acquisition for public purpose investments – German, Norway, Poland comparative study”

Wcześniejsze zawiadomienie

Wywłaszczenie nieruchomości realizowane jest na podstawie decyzji administracyjnej. Decyzja taka zgodnie z przepisami regulującymi funkcjonowanie administracji publicznej musi zostać poprzedzona zawiadomieniem stron tak, aby mogły zabrać stanowisko w tej sprawie. Stanowiska te powinny dotyczyć konieczności wywłaszczenia, a nie zasadności realizacji inwestycji celu publicznego, które powinny pojawiać się na etapie opracowywania planu miejscowego. Zawiadomienie o zamiarze podjęcia decyzji musi mieć miejsce z odpowiednim wyprzedzeniem – w praktyce od dwóch do trzech tygodni.

Decyzja administracyjna oraz możliwość odwołania

Decyzja wywłaszczeniowa jest decyzją administracyjną, w związku z czym, strony których dotyczy mają prawo odwołania się od niej. Odwołanie kierowane jest do organu wyższej instancji, którym to w przypadku inwestycji drogowych realizowanych zgodnie z norweską ustawą drogową jest Publiczna Administracja Drogowa (*Public Road Administration*). Elementem, od którego strony mogą się odwołać są ustalenia decyzji, a nie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, na podstawie którego inwestycja jest realizowana. Co do zasady odwołania od decyzji wywłaszczeniowej nie wstrzymują prac realizacji inwestycji drogowych. W praktyce jednak rzadko kiedy organy odpowiedzialne za realizację inwestycji rozpoczynają ją przed rozstrzygnięciem odwołania.

Poszczególne elementy procedury wywłaszczeniowej oraz możliwe opóźnienia spowodowane odwołaniami przedstawiono na Rysunku 2.

Ustalenie odszkodowania

Określenie wysokości odszkodowania stanowi kolejny warunek stosowania instytucji wywłaszczenia. Jeżeli odszkodowanie za wywłaszczenie nieruchomości nie jest ustalone w okresie roku od jej odebrania, decyzja wywłaszczeniowa traci ważność. Ustalenie odszkodowania odbywa się w sądzie powszechnym. W skład organu ustalającego wysokość odszkodowania wchodzi jeden sędzia oraz czterech ławników. Obowiązkiem organu realizującego procedurę wywłaszczeniową jest uprzednie przygo-

Rysunek 2

Możliwe opóźnienia spowodowane odwołaniami.

Etap procedury	ROK I				ROK II			
	Kwartaly				Kwartaly			
	I	II	III	IV	I	II	III	IV
Uchwalenie MPZP	■							
Negocjacje		■		■	■			
Przygotowanie procedury		■						
Decyzja o wywłaszczeniu			■	■	■			
Wniosek do sądu o wywłaszczenie			■					
Przygotowania do rozprawy sądowej			■	■	■			
Rozprawa					■			
Decyzja						■	■	■
Wypłata odszkodowania							■	■
Podział nieruchomości i zmiana w ewidencji							■	■
Zajęcie nieruchomości							■	■

Przedwczesne zajęcie nieruchomości	■	■	■	■	■			
------------------------------------	---	---	---	---	---	--	--	--

■ Opóźnienia procedury spowodowane odwołaniami

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Chosen principles of property acquisition for public purpose investments – German, Norway, Poland comparative study”

towanie zestawienia nieruchomości niezbędnych na realizację inwestycji celu publicznego oraz założeń pozyskania praw do nich. Odszkodowanie ustalone jest zgodnie z zasadami zawartymi w Ustawie dotyczącej zasad ustalania odszkodowania za wywłaszczenie. W praktyce w wielu sytuacjach zapisy ustawy są w różny sposób interpretowane, pomimo pokażnej liczby wyroków Sądu najwyższego w tym zakresie. Klasycznym problemem podczas ustalania odszkodowania jest wybór podstawy jego ustalenia – wartości rynkowej czy tzw. wartości użytkowej. W momencie wydania decyzji o wywłaszczeniu następuje konieczność ustalenia wysokości odszkodowania. W związku z tym, że wycena nieruchomości nie jest, co podkreślają przedstawiciele organów administracji publicznej, zbyt dobrze rozwiniętą pod kątem metodycznym dziedziną (niewiele metod wyceny nieruchomości jest akceptowanych przez sądy), w kontekście sposobów wyceny nieruchomości funkcjonuje duża swoboda. Powoduje to duże rozbieżności pomiędzy wynikami wycen poszczególnych ekspertów i ustaleń poszczególnych sądów.

W przypadku gdy organy realizujące inwestycje drogową nie są w stanie jednoznacznie określić powierzchni nieruchomości niezbędnej na realizację inwestycji, wysokość odszkodowania stanowi zryczałtowaną kwotę. Najczęściej sytuacja ta występuje w przypadku nieruchomości rolnych i leśnych. Dokładna kwota odszkodowania pomniejszona o zryczałtowaną uprzednio wypłaconą zaliczkę jest wypłacana po przejściu nieruchomości i określeniu jej wartości. W związku z tym, że różnica brakującej kwoty odszkodowania podlega nie tylko waloryzacji ale i powiększana na mocy decyzji sądów za zwłokę w wypłacie, organy administracji publicznej próbując obniżyć koszty postępowania na ile jest to możliwe dokładają wszelkich starań, aby różnice brakujących kwot odszkodowań były jak najmniejsze.

Strona nabywająca nieruchomości pod inwestycje drogowe pokrywa koszty całego postępowania oraz koszty strony sprzedającej. Te najczęściej obejmują koszty obsługi ekspertów np. radców prawnych czy rzeczoznawców majątkowych.

Zasady wyceny nieruchomości

Norweska Konstytucja stanowi, że właściciele wywłaszczonych nieruchomości winni otrzymać pełne odszkodowanie, jednakże nie wskazuje co należy rozumieć pod pojęciem takiego odszkodowania. W związku z powyższym ciężar doprecyzowania pojęcia rekompensaty za wywłaszczenie spoczął na ustawodawstwie zwykłym, przede wszystkim tzw. Ustawie wywłaszczeniowej (*Oreigningslova*) z 23 października 1959 roku oraz Ustawie dotyczącej zasad ustalania odszkodowania za wywłaszczenie (*Vedertagslova*) z 6 kwietnia 1983 roku. Dodatkowo w praktyce dość często organy administracji publicznej posiłkują się tzw. prawem precedensowym (orzecznictwem sądów do wybranych przypadków).

Zasady uwzględniania rodzaju wartości nieruchomości

Co do zasady, zgodnie z norweskim porządkiem prawnym, trzy reguły regulują sposób ustalania podstawy odszkodowania za wywłaszczenie.

Reguła wartości rynkowej – wartość jaką właściciel nieruchomości mógłby uzyskać gdyby zdecydował się na jej sprzedaż na wolnym rynku, wartości ustalonej na podstawie nieruchomości podobnych, sprzedawanych w najbliższej okolicy.

Reguła wartości „użytkowej” (use value) – wartość jaką otrzymujemy poprzez przekształcenie przyszłych dochodów w wartość bieżącą. W przypadku gdy wartość użytkowa przewyższa wartość rynkową to właśnie wartość użytkowa stanowi wysokość odszkodowania. Ustalenie wartości odszkodowania na podstawie wartości użytkowej najczęściej znajduje zastosowanie w przypadku nieruchomości rolnych, których ceny są regulowane przez organy administracji publicznej.

Reguła wartości odtworzeniowej – wartość odtworzeniowa odpowiada kosztom jej odtworzenia. W przypadku nieruchomości mieszkalnych, nieruchomości rekreacyjnych i nieruchomości na których prowadzona jest działalność gospodarcza właściciel nieruchomości może otrzymać odszkodowanie odpowiadające wartości odtworzeniowej pod warunkiem gdy:

- nieruchomość mieszkalna stanowi jego miejsce zamieszkania,

- wykorzystuje nieruchomość rekreacyjną dla własnych celów,
- działalność gospodarcza wykonywana jest przez właściciela osobiście.

Wartość odtworzeniową stosuje się w przypadkach, gdy stanowi wyższą wartość niż wartości rynkowa i użytkowa. W przypadku nieruchomości komercyjnych wartość odtworzeniowa może również stanowić wartość odszkodowania, gdy jest niższa niż wartość użytkowa, niemniej jednak właścicielowi zawsze przysługuje możliwość otrzymania odszkodowania odpowiadającego wartości rynkowej, gdy ta jest większa niż wartość odtworzeniowa.

Odszkodowanie za uciążliwości

Norweskie ustawodawstwo przewiduje również możliwość wypłaty odszkodowania za tzw. uciążliwości na nieruchomościach pośrednio dotkniętych konsekwencjami realizacji inwestycji drogowej. W takim przypadku zasady ustalania odszkodowania są analogiczne do sytuacji w których właściciele pozbawiani są nieruchomości. W praktyce właścicielom pozbawionych nieruchomości dużo łatwiej jest otrzymać odszkodowanie za uciążliwości. Uciążliwości dla sąsiadujących nieruchomości podzielone są na dwie kategorie:

- uciążliwości pospolite (*common inconveniences*),
- uciążliwości specyficzne (*specific inconveniences*).

Uciążliwości pospolite to powszechnie występujące w sąsiedztwie niedogodności. Upraszczając, to niedogodności występujące bez względu na to czy prawo do nieruchomości jest odbierane czy nie. Typowym dla inwestycji drogowych są w takich sytuacjach hałas oraz zanieczyszczenie. Właściciele nieruchomości na co dzień doświadczają wielu pospolitych uciążliwości. Co nie wykracza poza progowe wartości, nie pociągają za sobą konieczności wypłaty odszkodowania. Problem w tym, że progowe wartości nie zostały ściśle określone w norweskim porządku prawnym, co powoduje częste spory. W praktyce, aby właściciel nieruchomości otrzymał odszkodowanie za wykroczenie poza progowe wartości, muszą być znaczące, podobnie jak ich ilość. Analizując prawo precedensowe można jednak zauważyć, że wartości progowe ulegają zmianie, a sądy znacznie częściej przyznają odszkodowania.

Uciążliwości specyficzne to niedogodności niepospolite, które stanowią konsekwencję odebrania prawa do nieruchomości. Najczęściej obejmują niedogodności związane ze zmianą kształtu działki. Uszczerbek finansowy w takim przypadku jest w pełni rekompensowany i występuje najczęściej w przypadku nieruchomości rolnych. (*Walacik, M., 2010*)

Podsumowanie

Norwegowie wypracowali różne rozwiązania w kwestii nabywania praw do nieruchomości niezbędnych dla realizacji inwestycji drogowych. Wywłaszczenie nie jest chętnie stosowanym rozwiązaniem, z powodu znacznej przewagi organów administracji publicznej. W 90% przypadków nabywanie gruntów odbywa się w drodze umowy cywilnoprawnej pozostałe, 10% z zastosowaniem procedury wywłaszczeniowej. Rzeczoznawcy majątkowi uczestniczący w obsłudze inwestycji drogowych w Polsce znajdują w opisanych powyżej zasadach wiele analogii do rozwiązań stosowanych w Polsce. Pojawiają się też rozwiązania, których do chwili obecnej brakuje w polskich przepisach, a które w znaczny sposób mogłyby przyczynić się do usprawnienia wywłaszczeń i minimalizacji konfliktów na linii organ realizujący inwestycję – właściciel nieruchomości. Zdumiewającą również może wydawać się swoboda interpretacyjna norweskich przepisów prawa i możliwe odejścia od podstawowych procedur, warto jednak nadmienić, że taka praktyka nie jest ewenementem na arenie międzynarodowej. Jest ona zgodna z tzw. „zasadą elastyczności” opracowanej przez Organizację Narodów Zjednoczonych do spraw Wyżywienia i Rolnictwa (*FAO*), według której przepisy regulujące wywłaszczenie winny charakteryzować się odpowiednią szczegółowością zapisów oraz możliwością odstępstw od nich w sytuacjach szczególnych (*FAO, 2007*)

Literatura

1. EKPC, Europejska Konwencja Praw Człowieka z 1952 roku.
2. NK, Konstytucja Norwegii z 1814.
3. Steinsholt, H., 2010. *Some Aspects of Norwegian Expropriation - Input to Comparative Study of Chosen Expropriation Issues: Germany, Norway and Poland.*
4. Steinsholt, H., 2010. *Towards compulsory purchase with decency: Norwegian expropriation.* Olsztyn: TNN.
5. FAO, 2007, „Compulsory acquisition of land and compensation”, Rome.
6. Kucharska-Stasiak E., Załączna M., *Przegląd zasad dokonywania wywłaszczeń w krajach Unii Europejskiej* – materiały seminarium polsko-brytyjskiego nt. „Odszkodowanie za wywłaszczone nieruchomości – aktualna praktyka i pożądane kierunki zmian”, Warszawa, 2008.
7. Walacik, M. i Żróbek, S. (2010). *Compulsory Purchase Compensation in Polish Law on a Background of Solutions Adopted in Other Countries.* Sydney: FIG.
8. Ustawa wywłaszczeniowa (Oreigningslova) z 23 października 1959 roku.
9. Ustaw dotycząca zasad ustalania odszkodowania za wywłaszczenie (Vederlagslova) z 6 kwietnia 1983 roku.

PRAWO

ZAŁOŻENIA DO PROJEKTU USTAWY
O BIEGŁYCH SĄDOWYCH

W październiku 2012r. Ministerstwo Sprawiedliwości opublikowało projekt założeń do projektu ustawy o biegłych sądowych. Minister Sprawiedliwości motywuje w założeniach do projektu potrzebę wydania nowych przepisów z uwagi na to, że regulacje dotyczące funkcjonowania, organizacji oraz wynagradzania biegłych sądowych są zawarte w zbyt wielu aktach prawnych. Niektóre z nich nie były bardzo dawno nowelizowane i nie odpowiadają one współczesnym potrzebom wymiaru sprawiedliwości w zakresie uzyskiwania opinii biegłych.

Jak wskazano w założeniach, w praktyce często występuje problem z uzyskaniem opinii na wysokim poziomie w krótkim czasie, w szczególności w sprawach o złożonym stanie faktycznym. Natomiast procedura ustanawiania i nadzoru nad biegłymi sądowymi nie pozwala na właściwą weryfikację kandydatów. W przypadku prywatnych podmiotów gospodarczych brak jest zaś jakichkolwiek regulacji, które pozwalałyby na ocenę ich przygotowania do wydawania opinii. Prezesi sądów okręgowych muszą mieć narzędzia, które umożliwiają właściwy nabór i nadzór nad ich funkcjonowaniem biegłych. Zwiększenie wymagań względem kandydatów na sporządzających ekspertyzy oraz zakresu kontroli nad realizacją zleconych im zadań, musi iść w parze z zapewnieniem wynagrodzeń odpowiadających ich kwalifikacjom i umiejętnościom.

Test projektu dostępny jest pod adresem <http://legislacja.rcl.gov.pl/lista/1/projekt/68660/katalog/68662>. Obecnie znajduje się on na etapie uzgodnień międzyresortowych.

Źródło: Rządowe Centrum Legislacji, LexPolonica

Opr. Wojciech Gryglaszewski

AKTUALNOŚCI